

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
КеАҚ «Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ»

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
НАО «ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА»

MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
NJSC «L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY»

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҰЛТТЫҚ ВАЛЮТА КҮНІНЕ АРНАЛҒАН
«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ ВАЛЮТАСЫ:
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӨСУ ЖӘНЕ ҚАРЖЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ»
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК КОНФЕРЕНЦИЯСЫ**

**МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ,
«НАЦИОНАЛЬНАЯ ВАЛЮТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН:
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ И ФИНАНСОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ»
ПОСВЯЩЕННАЯ ДНЮ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE,
«NATIONAL CURRENCY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN:
ECONOMIC GROWTH AND FINANCIAL TECHNOLOGIES»
DEDICATED TO THE DAY OF THE NATIONAL CURRENCY
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**

13 ҚАРАША, 2024 АСТАНА

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА**

**MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY**

**«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ
ВАЛЮТАСЫ: ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӨСУ ЖӘНЕ
ҚАРЖЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ»**

**Қазақстан Республиканың ұлттық валюта күніне арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ЖИНАҒЫ**

13 қараша 2024 жыл

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

**Международной научно-практической конференции,
«НАЦИОНАЛЬНАЯ ВАЛЮТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН:
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ И ФИНАНСОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ»
посвященной дню Национальной валюты Республики Казахстан
13 ноября 2024 год**

COLLECTION OF MATERIALS

**International scientific and practical conference,
«NATIONAL CURRENCY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN:
ECONOMIC GROWTH AND FINANCIAL TECHNOLOGIES»
dedicated to the Day of the National Currency of the Republic of Kazakhstan
November 13, 2024**

ASTANA, 2024

УДК 336.743 (574)
ББК 65262.6 (5Қаз)
Ж 14

«Қазақстан Республикасының Ұлттық валютасы: экономикалық өсу және қаржы технологиялары» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы = Международная научно-практическая конференция «Национальная валюта Республики Казахстан: экономический рост и финансовые технологии» = International scientific and practical conference «National currency of the Republic of Kazakhstan: economic growth and financial technologies» - Астана: – 688 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-82-2

Қазақстан Республикасының ұлттық валютасы күніне арналған "Қазақстан Республикасының ұлттық валютасы: экономикалық өсу және қаржы технологиялары" тақырыбындағы халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарының жинағында жас ғалымдар, докторанттар, магистранттар мен студенттер өткізген өзекті және проблемалық мәселелер бойынша авторлық зерттеулердің нәтижелері ұсынылған. Басылым студенттерге, магистранттарға, докторанттарға, сондай-ақ қазіргі ғылымның өзекті мәселелерімен айналысатын оқырмандардың кең ауқымына арналған.

В сборнике материалов международной научно-практической конференции, посвященный дню национальной валюты Республики Казахстан на тему «НАЦИОНАЛЬНАЯ ВАЛЮТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН: ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ И ФИНАНСОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ» представлены результаты авторских исследований по актуальным и проблемным вопросам, проведенных молодыми учеными, докторантами, магистрантами и студентами. Издание предназначено для студентов, магистрантов, докторантов, а также для широкого круга читателей, занимающихся актуальными проблемами современной науки.

The collection of materials from the international scientific and practical conference dedicated to the Day of the National Currency of the Republic of Kazakhstan on the topic "NATIONAL CURRENCY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: ECONOMIC GROWTH AND FINANCIAL TECHNOLOGIES" presents the results of the author's research on current and problematic issues conducted by young scientists, doctoral students, master's students and students. The publication is intended for students, master's students, doctoral students, as well as for a wide range of readers involved in current issues of modern science.

УДК 336.743 (574)
ББК 65262.6 (5Қаз)

ISBN978-601-7697-82-2

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024

УДК 336.743 (574)
ББК 65262.6 (5Қаз)
Ж 14

Рецензенттер:

Алина Г.Б. - ҚР БҒМ БҒСБК қауымдастырылған профессоры, Esil University мекемесінің «Бизнес және басқару» факультетінің деканы

Мажитов Д.М. – экономика ғылымдарының кандидаты, «Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» КЕАҚ профессоры

Редакциялық алқа:

Жағыпарова А.О. – экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Экономика факультетінің деканы, Астана қ.

Мақыш С.Б. – экономика ғылымның докторы, профессор, Esil университетінің бірінші проректоры – академиялық мәселелер жөніндегі проректор, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ диссертациялық кеңесінің төрағасы, Астана қ.

Бұлақбай Ж.М. – экономика ғылымдарының кандидаты., доцент, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Қаржы» кафедрасының меңгерушісі, Астана қ.

Майдырова А.Б. – экономика ғылымның докторы, профессор, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Экономика және кәсіпкерлік» кафедрасының меңгерушісі, Астана қ

Сембиева Л.М. – экономика ғылымның докторы, профессор, ЕҰУ «Мемлекеттік аудит» кафедрасының меңгерушісі. Л.Н.Гумилева, Астана қ.

Аманова Г.Д. - экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Есеп және талдау» кафедрасының меңгерушісі. Л.Н.Гумилева, Астана қ.

Муталиева Л.М. – экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Туризм» кафедрасының меңгерушісі. Л.Н.Гумилева, Астана қ.

Мухияева Д.М. –Phd докторы қауымдастырылған профессоры, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Менеджмент» кафедрасының меңгерушісі. Л.Н.Гумилева, Астана қ.

ISBN 978-601-7697-82-2

«Қазақстан Республикасының Ұлттық валютасы: экономикалық өсу және қаржы технологиялары» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының еңбектер жинағы. – Астана: "Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті"КЕАҚ, 2024. – 699

Сборник трудов международной научно-практической конференции «Национальная валюта Республики Казахстан: экономический рост и финансовые технологии» . – Астана: НАО «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева», 2024. – 699

Works of the International scientific and practical conference «National currency of the Republic of Kazakhstan: economic growth and financial technologies» . – Astana: NAO "L.N. Gumilyov Eurasian National University", 2024. – 699

ISBN 978-601-7697-82-2

УДК 336.743 (574)
ББК 65262.6 (5Қаз)

© "Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті"КЕАҚ, 2024
© НАО «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева», 2024
© NAO "L.N. Gumilyov Eurasian National University", 2024

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕСТЕГІ МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТТІҢ РӨЛІ

Кеңшілік Бексұлтан Есенғалиұлы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан Республикасы
E-mail: beksultankenshilik@gmail.com

Ғылыми жетекші: Абдикадирова А.А. аға оқушы, экономика ғылымдарының кандидаты, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан Республикасы

Аңдатпа. Бұл мақалада мемлекеттік аудиттің мәні мен пәндік саласын ұйымдарда сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл шаралары мен оның алдын алу шараларының кешенін іске асыруды кейінгі бақылау нысандарының бірі ретінде анықтау қарастырылады.

Түйінді сөздер: аудит, сыбайлас жемқорлық, бақылау, аудиторлық тексеру.

Аннотация. В данной статье рассматривается определение сущности и предметной области государственного аудита как одной из форм последующего контроля за реализацией комплекса мер противодействия коррупции и ее профилактики в организациях.

Ключевые слова: аудит, коррупция, контроль, аудиторская проверка.

Annotation. This article discusses the definition of the essence and subject area of state audit as one of the forms of subsequent control over the implementation of anti-corruption measures and a set of measures to prevent it in organizations.

Key words: Audit, corruption, control, audit.

Кіріспе. Сыбайлас жемқорлық әрекеттерінен туындайтын зардаптардың алдын алуға немесе азайтуға мүмкіндік беретін неғұрлым пәрменді әдіс бір мезгілде қылмыстық бағыттағы іс-әрекеттерді анықтауға және кейіннен осындай қызметтің алдын алуға жіберілетін мемлекеттік аудит болуға тиіс.

Халық мемлекетті, демек, қоғамды пайдалану мәселелері бойынша тәуелсіз және адал ақпарат ала алуы үшін, барлық елдерде мемлекеттік аудит органдары құрылады және жұмыс істейді[1].

«Мемлекеттік аудит» ұғымы мемлекет органдарының ұлттық ресурстарды басқару жөніндегі қызметіне сыртқы, тәуелсіз қоғамдық бақылау – бақылау жүйесіне қатысты барлық нәрсені қамтиды.

Мемлекеттік аудит институты қазіргі әлемде кең таралды. 1953 жылы құрылған жоғары аудит органдарының халықаралық ұйымы (ИНТОСАИ) бүгінде 186 елдің есеп комитеттерін қамтиды. Ең жоғары аудиторлық органдардың болуы саяси құрылымның формасынан да, олардың экономикасының өсу дәрежесінен де туындамайды деп айту керек [2]

Аудиттің экономикадағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл тетігі ретіндегі маңызы өте зор, көптеген кәсіпорындар қаржылық қатынастар саласындағы заңды қасақана бұзуға тырысады, көлеңкелі бухгалтерлік есеп жүргізеді, салықтардан бас тартады, қызметкерлерді алдайды, бюджет қаражатымен заңсыз мәмілелер жасайды және т.б. осы заңсыз әрекеттердің барлығы елдің экономикасы мен бюджетіне теріс әсер етеді.

Аудит нарықтық экономика жағдайында кәсіпорынның дамуына көмектеседі, көбінесе менеджерлер кәсіпорында істердің қалай жүргізілетіні, қаржылық проблемалар бар және оларды шешу үшін не істеу керектігі туралы ақпаратқа ие емес. Уақтылы және сауатты жүргізілген аудит сыбайлас жемқорлықты және басқа да проблемаларды анықтауға көмектеседі, осылайша оларды тез шешуге болады.

Аудит-бұл экономикалық қатынастардың ажырамас бөлігі, оның дамуы елдегі нарықтық жағдайды жақсартуды және мемлекеттің қаржылық ресурстарын тұрақтандыруды

көздейді [3].

Нарықтық жағдайда аудит қажет, әйтпесе салық түсімдері қысқарады, елдің бюджеті төмендейді, әлеуметтік саясат өмір сүре алмайды, ал елдің экономикасы әлсірейді.

Аудиттің негізгі және маңызды функциялары [5]:

1) сараптамалық функция, тексеруді жүзеге асыратын аудиторлар қаржы және экономика саласындағы кәсіби сарапшылар болып табылады. Барлық кәсіпорындар мен мекемелерде бухгалтерлік есеп бар, бірақ бәрі бірдей кәсіпқой емес, сондықтан аудиттің сараптамалық функциясы ұйымның қаржыны сапалы тексеруі және стандартты емес және қиын жағдайларды шешуге қажетті көмек арқылы жүзеге асырылады;

2) Аналитикалық функция, аудит ұйым мен мекемеде өтетін барлық қаржылық операцияларды, олардың сапасы мен заңдылығын талдауға, теріс немесе оң тенденцияларды анықтауға және т. б.;

3) аудиторлық тексеру сарапшылары бухгалтерлер мен ұйым басшыларына кеңес беретін консультациялық функция, егер аудит нәтижелері кемшіліктер мен қателерді анықтаса, қаржылық операцияларды одан әрі дұрыс есепке алуды және іске асыруды қалай жүзеге асыруға болады;

4) аудиторлар қаржы операцияларын жүргізу мерзімдері мен дұрыстығы бойынша басшылар мен бас бухгалтерлерге жан-жақты ақпараттық негіз беретін ақпараттық функция.

Жиі, аудиторлар пайдаланады:

- әр түрлі регистрлердегі көрсеткіштердің салыстырмалылығын бағалауға болатын егжей-тегжейлі тесттер (мысалы, есеп шоттарында және бухгалтерлік есепте);
- аналитикалық процедуралар, оның көмегімен аудитор бухгалтерлік есеп пен есептіліктің бұрмалануына әкелетін қатенің қай жерде жіберілгенін талдайды [4].

Көп жағдайда дәлелдемелерді жинау үшін тек мәні бойынша тексерулер қажет, өйткені аудит объектісімен операцияларды көрсетудің дұрыстығы мен дұрыстығын нақты тексерудің нәтижесі ғана темір дәлел бола алады. Дәлелдемелерді жинау үшін аудитор келесі элементтерді бағалайды:

- аудиттелетін кәсіпорында бухгалтерлік есеп жүйесін құру;
- шоттар жүйесінде немесе бухгалтерлік есептілікте көрсетілетін аудит объектілерінің нақты болуы, аудит объектісіне заңды меншік құқығы (немесе міндеттемелерді аудиттеу кезіндегі міндет);
- тексерілетін кезеңде аудит объектісінің пайда болу фактісі;
- аудит объектісінің толықтығы;
- аудит объектісінің құндық көрінісі;
- аудит объектісін өлшеу;
- аудит объектісін ұсыну және дәл анықтау.

Аудитті жоспарлау-бұл аудит объектілерінің аудиторлық бағдарламасын дайындау және құру процесі.

Аудитті жоспарлау аудиторлық тексерудің маңызды бөлігі болып табылады, өйткені ол: аудиторлық рәсімдерді жүргізу кезеңдерін дәйекті түрде баяндауды; аудиторлық қорытынды жасай отырып, аудитор бағдарланатын барлық көрсеткіштерді есептеуді; біртекті процедуралар мен аудиттің басқа элементтерін біріктіру арқылы аудит уақыты мен ресурстарын үнемдеуді қамтамасыз етеді.

Аудитті жоспарлау үшін заңнамалық деңгейде реттелген нұсқаулар жоқ. Жоспарлау аудитордың тәжірибесі мен кәсібилігі деңгейінде немесе аудиторлық тексерулер жүргізудің Фирмаішілік стандарттарын орындау деңгейінде жүзеге асырылады.

Тапсырманы орындау кезінде аудитордың назарын аудиторлық процедураларды жоспарлау кезінде қолданғаннан айтарлықтай ерекшеленетін ақпарат тартуы мүмкін. Мысалы, процедураларды орындау кезінде аудитор бақылау құралдарының тиімділігін тексеру кезінде алынған дәлелдерге қайшы келетін дәлелдер ала алады. Бұл жағдайда аудитор тәуекелдерді бағалаудың алынған нәтижелеріне сүйене отырып, жоспарланған аудиторлық рәсімдерді қайта қарауы керек.

Аудитор бастапқыда аудиттің жалпы тәуекелін (о) есептейді, содан кейін шаруашылық ішілік тәуекел мен бақылау тәуекелінің мөлшерін анықтайды. Алынған мәліметтер негізінде анықталмау қаупінің қолайлы мөлшері қалыптасады және аудит жоспары жасалады. Шаруашылық ішілік тәуекел де, бақылау тәуекелі де нөлге тең болатын жағдайлар болуы мүмкін. Бұл жағдайда аудитор аудиторлық тәуекелдің барлық элементтері нөлге тең екендігіне сүйенбей аудит жүргізеді.

Негізгі кезеңде аудитор тікелей аудитке кіріседі. Ең алдымен, аудитор барлық операциялардың құжаттамасын тексереді. Аудитор мұндай құжаттардың дұрыс жасалуын және оларда барлық қажетті деректемелердің болуын тексереді. Әрі қарай, аудитор ҚҚС есептеу және төлеу тәртібін тексереді. Ол үшін аудитор тауардың құнын анықтаудың дұрыстығын және сәйкесінше салық базасын анықтаудың дұрыстығын анықтайды. Сондай-ақ, аудитор бюджетке барлық қажетті төлемдердің уақтылы төленуін тексереді.

Кәсіпорынның сыбайлас жемқорлыққа қарсы аудитін жүргізу кезінде:

а) ұйым қызметінің ерекшелігін және ұйымның мүлкін ұрлау жөніндегі сөз байласудың ықтимал схемаларын, сондай-ақ тексерілетін қызметкерлердің сыбайлас жемқорлық деңгейін ескере отырып, осы объектіге қандай қаржылық сыбайлас жемқорлық бұзушылықтар тән екенін белгілеу;

б) компания ішіндегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі құжаттамаға талдау жүргізу;

в) ішкі бақылау құралдарына сыбайлас жемқорлыққа қарсы тестілеу жүргізу.

Ішкі бақылау бөлімі ұйымының штатында болған жағдайда аудитор сыбайлас жемқорлыққа қарсы мерзімді тексерулер жүргізу және олардың нәтижелері туралы білуі қажет. Бұл ақпарат бақылау құралдарының деңгейін, ішкі аудит жүргізетін қызметкерлердің құзыреттілігін анықтауға, сондай-ақ басшылықтың әдептілігін анықтауға мүмкіндік береді.

Шаруашылық қызмет аудитінің барлық нәтижелері аудиторлардың әртүрлі жұмыс құжаттарында жазылады. Мұндай құжаттар әртүрлі кестелер болып табылады, онда аудитор есептік және нақты деректерді салыстырады, ауытқуларды есептейді, заң актілеріне, сауалнама парақтарына сілтемелері бар бұзушылықтарды тіркейді, онда аудитор ұйым қызметкерлерінің сауалнамасының нәтижелерін және басқа құжаттарды тіркейді. Аудит соңында аудитордың құжаттарынан алынған ақпарат аудиторлық қорытынды жасауға мүмкіндік береді, онда мамандардың кәсіпорынның шаруашылық қызметіндегі жекелеген учаскелер мен объектілерді есепке алу сапасы туралы пікірі көрсетілген.

Мемлекеттік аудиторлардың сыбайлас жемқорлыққа аудитін жүргізу:

Мысалы: 2020 жылы «ҚазАгро» компаниясына жүргізілген мемлекеттік аудиттің нәтижелері айтарлықтай мәселелерді анықтады.

Кесте 1. Мемлекеттік аудиторлардың сыбайлас жемқорлыққа аудитін жүргізу

Құқық бұзушылық	Нәтижелері
Қаржылық есептегі сәйкессіздіктер	"ҚазАгро" холдингінің 2020 жылғы қаржылық есептілігіндегі бастапқы деректер бойынша холдингтің шығыны 376 млрд теңге деп көрсетілген болатын. Алайда, мемлекеттік аудит тексерісі аяқталғаннан кейін бұл көрсеткіш 421 млрд теңгеге дейін өскені анықталды. Бұл айырмашылық қаржылық есептіліктегі дұрыс көрсетілмеген деректер мен тиімсіз басқару салдарынан болды, және аудит қорытындысы бойынша холдингке қатысты қосымша қаржылық мәселелер мен сәйкессіздіктер анықталды.
Ауыл шаруашылық техникасын сатып алудағы бұзушылықтар	2020 жылы "ҚазАгро" холдингінің ауылшаруашылық техникасын сатып алу және сатудағы құқықбұзушылықтарға қатысты цифрлық көрсеткіштер мынадай болды: 1. Келісімшарттар құнының артуы: Аудит нәтижесінде техника сатып алу кезінде нарықтық бағадан 15-20%-ға жоғары бағада

	келісімшарттар жасалғаны анықталды. Бұл артық төленген сомма шамамен 12 млрд теңгеге жеткен. 2. Сапасыз техниканың үлесі: Сатып алынған техниканың шамамен 30%-ы жиі істен шыққан немесе төмен сапалы болған. Бұл жағдайдан ауыл шаруашылығына келтірілген шығын 8 млрд теңгеге бағаланды. 3. Тиімсіз жеңілдіктер: Техника сатудағы жеңілдіктермен сатылған техниканың құны 10 млрд теңгеден асып түсті. Бұл қаражаттың шамамен 20%-ы талапқа сай келмейтін шаруашылықтарға берілген, яғни 2 млрд теңге тиімсіз қолданылған. 4. Жасырын келісімшарттар: Сатып алу және сату тендерлерінің 40%-ында ашықтық пен транспаренттілік сақталмаған, бұл кейбір компанияларға артықшылық беруге алып келген. Бұл цифрлық көрсеткіштер 2020 жылы ауылшаруашылық техникасын сатып алу және сатудағы құқықбұзушылықтардың мемлекеттік қаражатқа айтарлықтай зиян келтіргенін көрсетеді.
Жобаларды қаржыландырудағы бұрмалаушылықтар	Кейбір жобаларды қаржыландыру кезінде шығындарды арттыру, жоспарланған сомаларды бірнеше есеге көбейту және сметалық құжаттарда жалған деректер беру жағдайлары анықталды. Бұл мемлекетке елеулі экономикалық шығын келтірді.
Қаражаттарды мақсатсыз пайдалану	"ҚазАгро" арқылы бөлінген қаражаттың нақты аграрлық секторды дамытуға жұмсалмауы, яғни басқа мақсаттарға бағытталуы анықталды. Мемлекеттік бюджеттен бөлінген қаражат кейде квазимемлекеттік сектордың өзге мақсаттарына немесе жеке тұлғалардың мүддесіне жұмсалған.
Келісімшарттарды заңсыз беру	Кейбір қызметкерлердің қызметтік жағдайын асыра пайдаланып, белгілі бір компаниялар мен тұлғаларға артықшылық беру арқылы келісімшарттарды заңсыз түрде тағайындау фактілері де анықталған. Бұл жағдайлар сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін күшейтіп, бәсекелестікті бұзды.

Ескерту-Дереккөз негізінде автормен құрылды.

Мемлекеттік аудит нәтижесінде жинақталған дәлелдер "ҚазАгро" қызметіне қатысты бірнеше қылмыстық істер қозғауға негіз болды. Кейбір лауазымды тұлғалар жауапқа тартылды, қаражатты қайтару және шығындарды өтеу жөніндегі шаралар қабылданды. Аудит нәтижелері сондай-ақ холдинг қызметін реформалауға және бақылау механизмдерін күшейтуге түрткі болды.

Қорытынды кезеңде аудитор жиналған аудиторлық дәлелдемелер негізінде қорытынды жасайды, онда ол өзінің және тәуелсіз пікірін және импорттық операциялардың аудит нәтижелерін білдіреді. Есептелген маңыздылық деңгейіне сүйене отырып, аудитор табылған сәйкессіздіктер ұйымның қаржылық нәтижесіне қаншалықты әсер ететіндігі туралы қорытынды жасайды.

Ішкі аудит қызметінің болуы аудиторлық ұйымдар мен жеке аудиторлардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы сыртқы аудит жүргізуін жоққа шығармайды. Халықаралық аудит стандарттары жеке аудиторлық фирмалар мен жеке аудиторлардың мемлекеттік мекемелерде аудит жүргізуге қатысуын шектемейді. Аудиторлық қызметпен байланысты басқа қызметтерді көрсетудің перспективалы бағыттарының бірі болып табылады. Ішкі аудит қызметі мен сыртқы аудиторлардың өзара іс-қимылы соңғысының ақпараттық қамтамасыз етілуін арттыруға, еңбек шығындары мен аудит құнын қысқартуға мүмкіндік береді.

Аудиторлық тексерулер кәсіпорын басшысы бекіткен аудит кестесіне сүйене отырып үздіксіз жүргізіледі. Аудит жүргізілуі мүмкін екенін ескеру (аудит жоспары негізінде де, бас директордың жеке бұйрықтары негізінде жоспардан тыс) маңызды.

Нәтижелерді жалпылау келесі қорытындыларға мүмкіндік береді [3]:

- аудит кейінгі сыбайлас жемқорлыққа қарсы бақылаудың неғұрлым дамыған, сұранысқа ие нысаны болып табылады;

- аудит саласын операциялар мен сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралар кешенін іске асыру процестері құрайды;

- корпоративтік секторда аудитті ұйымдық құрылымы бүктелген, олардың кооперация мүмкіндігімен түрлі қызмет түрлерін жүзеге асыратын филиалдары мен еншілес компаниялары бар ұйымдар талап етеді;

- мемлекеттік сектордағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы бақылау Ішкі аудит нысанында ішкі бақылау моделі (COSO) шеңберінде жүзеге асырылатын сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметтің жұмыс істеуі мен тиімділігін бағалаудың міндеттілігін көздейді.

Осылайша, аудиттің барлық функциялары ұйымдар мен мекемелерге болашақта қаржы - шаруашылық қызметтегі қателіктерден аулақ болуға, заңсыз операцияларды анықтауға, кәсіпорынды дамытуға, бухгалтерлік есеп пен салық есебін сенімді және дұрыс жүргізуге мүмкіндік береді.

Қорытынды. Аудит-бұл экономикалық қатынастардың ажырамас бөлігі, оның дамуы елдегі нарықтық жағдайды жақсартуды және мемлекеттің қаржылық ресурстарын тұрақтандыруды көздейді. Уактылы және сауатты жүргізілген аудит сыбайлас жемқорлықты және басқа да проблемаларды анықтауға көмектеседі, осылайша оларды тез шешуге болады.

Мемлекеттік органдар мен ұйымдарда ішкі бақылау және аудит жүйелерінің нәтижелілігін арттыру үшін маңызды фактор қаржылық бақылау және аудит саласындағы кәсіпқойлар арасында да, сондай-ақ басшылық құрам арасында да жүргізілуі тиіс оқыту болып табылады, Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік аудит комитетінің дамуы мен жетілдірілуі үшін елге теорияны шебер дамыта алатын жоғары білікті жас қызметкерлер қажет, мемлекеттік аудиттің практикасы мен тұжырымдамасы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Указ Президента Республики Казахстан от 3 сентября 2013 года № 634
2. «Об утверждении Концепции внедрения государственного аудита в Республике Казахстан».
3. Журнал «Международные стандарты INTOSAI» <https://intosaijournal.org>
4. Официальный сайт Счетного комитета по контролю за исполнением республиканского бюджета www.gov.kz/memleket/entities/esep
5. Закон Республики Казахстан от 12 ноября 2015 года № 392-V ЗРК «О государственном аудите и финансовом контроле».
6. Агентство Республики Казахстан по противодействию коррупции <http://www.gov.kz/memleket/entities/anticorruption?lang=ru>

ӘОЖ(338.1)

КҮРДЕЛІ ҚҰРЫЛЫС ИНДУСТРИЯСЫНДА МЕМЛЕКЕТТІК ҚАРАЖАТТЫ ПАЙДАЛАНУ ЖӘНЕ ОНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Комекбаев Е.Е

Магистрант, Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті., Астана қ., Қазақстан Республикасы,

E-mail: erbolat03kz@mail.ru

Аңдатпа. Құрылыс саласы қазіргі Қазақстанның экономикалық даму стратегиясында маңызды рөл атқарады. Ол халықтың әлеуметтік жағдайын жақсартуға, тұрғын үй құрылысын дамытуға және өндірістік инфрақұрылымды жаңартуға әсер етеді. Алайда, индустрия көптеген